

szinűnek tarthatjuk, hogy a mi kúnjaink és tatáraink egymásnak közeli nyelv- és törzssrokoni voltak. Ha pedig hozzávésszük még azt, a mit RADLOFF és PAASONEN ama bizonyos oroszországi tatár nyelvjárásnak a kún nyelvjáráshoz való viszonyáról mond: akkor nagyon valószínűnek kell tartanunk, hogy a mi tatáraink abból a szóbanforgó tatár törzsből valók voltak. S ezt egészen kétségtelenné teszi két körülmény találkozása. Az egyik az, hogy annak az oroszországi tatár törzsnek a neve *miser* (*mišār*), a mi PESTHY GÁBORUNK pedig azt mondja, hogy ő származására nézve *Mysser*, azaz helyesen olvasva: *miser* (*mišār*) népből való.

Az eredmény tehát az, hogy PESTHY GÁBOR csakugyan tatár, mégpedig *mišār*-tatár származású volt. Az elmondottakból pedig nyelvünk újabb török-tatár jövevényszavainak kutatóira az a föladat háramlik, hogy vizsgálódásaikat a mišār-tatár nyelvjárásra is ki kell terjeszteniök, mert valószínű, hogy a hazánkbeli mišärenek is hagytak némi nyomokat nyelvünk szókészletében.

IFJ. SZINNYEI JÓZSEF.

Révai Miklós első magyarázata a Halotti Beszédéről.

II.

(^e) * Ezt az irást *odutta* inkább így olvasom *adta*, hogy sem *oda atia*, a' mint Faludi tselekedett. Mert, hogy ebben a' darabban az *o* tató betű többire a' röviden hangzó *a* helyett tétetik, a' már szemlátomást vagon: tehát ezen a' helyen is. Hanem mit tsinál itt az *u* tató? A' megint *o* helyett vagon: a' mint ugyan azt is több szavakban láthatni. Már úgy vélekedem, hogy a' múlt idői egyes számú harmadik személy így lévén, *odutt*, *tilut*, *tiluot*, az az, *adott*, *tilot*, a' határozott múlt idői szavat is talám tsak mindjárt ebből tsinálták, úgy mint, *oduttam*, *oduttad*, *odutta*, *tilutoam*, *tilutoad*, *tilutoa*, az az, *adottam*, *adottad*, *adotta*, *tilotám*, *tilotád*, *tilotá*, most az *o* betűt ki hagyván így mondjuk, *adtam*, *adtad*, *adta*, *tiltám*, *tiltád*, *tiltá*. Tulajdon ezt találok ebben a' szóban is, *halalut*: ók ezt az esetet így mondták *halálot*; azután az utóbbiak az *o* tatót idő jártával el hagyván így kezdették mondani *halált*. Nem is lehet arra fogni, hogy ez a' szó *halalut* anynyit téssen mint *halálát*: mert így ez a' szó kötet nem is esnék igazán jó Magyarúl, *es oz gimilsben halalut evec*, az az, *és az gyümölsben halálát evék*; hanem igen** így már helyesen vagon, *és az gyümölsben halált evék*. Tehát ez az eset tsak ugyan valójában így vólt *halálot*, azután az *o* tató ki tolódván így esett *halált*.

* A lap szélére írva: *odutta*. — ** Betoldva is.

(f)* Ezt az írást *hazóá* Faludi így olvassa *hazójá*. Ő maga is Dunán túl született lévén talám halhatta (sic!), hogy ezt ott még most is igen így ejtik sok helyeken. Én ugyan épen ezt a' szót, arra jártomban, nem hallottam: hanem, a' kik oda valók, 's a' kiknek érdemes tekintetekre bátran építhetek, azt vélem alkalmasint el hitették. Bizonyos az, és az értelem maga mutatja, hogy anynyit térszen, mint *házúl*,** a' mint mi most tisztábban mondjuk. De valylyon ha így is olvashatnók *házzá*? Az értelem tsak ugyan a' vólna. És, hogy itt *oa* inkább a' húzóson ejtődő á egy tató helyett légyen, hogy sem külön ejtődő két tatók helyett, elég okot ad e' gyanura tsak e' szó is *mundoa*, melyly hamar reá következik, és az értelem nyilván mutatja, hogy azt így kelletik olvasni *mondá*. *Ge mundoa neki meret nū eneye*, az az, *De mondá neki, mért nem ennék*.

(g)*** Ebből a' darabból elegendé (sic!) ki tetszik, hogy a' mi eleink tsak egyedül ezzel a' szóval éltenek *mind*. Még a' *minden* helyett is mindenütt a' tétetik, holott most már e' kettő között nyilván való a' külömség. Ez a' *minden*, vélhető, hogy úgy származott a' *mind* szóból, valamint emezekből *úgy, így, imígy, hogy, itt, imitt, ott, amott*, a' következők, *úgyan, ígyen, imígyen, hogyan, itten, imittén, ottan, amottan*, meg tartván még akkor is előbbi jelentetéseket.

(h)† Az értelemből ki tetszik ugyan, hogy *heon* anynyi mint *tsak*; hanem valójában így kelletik e betűről betűre olvasni *heon*, arra már magam is várnám a' telylyesebb feleletet. Talám †† valami olylyas ki ejtődése lehet, a' melylyből ki tetszhetnék, hogy a' mostani *hanem* annak az ő származatja.††† Mert ezen a' helyen így is jól olvashatjuk: *hanem tiltá őt egy fa gyümölsétől*. De már alább ez a' †† darabotska, *num heon muganec ge mend w foianec halalat evec* megint nem épen jól esik így: *nem hanem magának, de mind ő fájának halált evék*. Azután igazabb az, hogy *hanem eme' ha*, és *nem* két szavakból való egybe foglaltatás.

(i)†** Ezt a' szavatskát *de* még most is sok helyeken így ejtik *gye*: *gye bizony! gye legény!* Azért nints ebben épen semmi kétségem, hogy ezt az írást *ge* itten tulajdon így kellessék olvasni *gye*. Mind azon által || én az én olvasásomban tsak úgy tettem még is, a' mint most mondjuk jobbára, az az, *de*.

(k)†*** Ezt az írást emdul Faludi így olvassa *észend*, én pedig *eendel*. Nintsen is benne kétség, hogy tulajdon * ezt a' szót ejtette légyen itt az a' régi temető Pap is: azt elég nyil-

* A lap szélére írva: *hazóá*. — ** Eredetileg talán *házúl*, *házóúl* volt írva. A szóban vakarás nyoma látszik. — *** Oldalt írva: *mind*. — † Oldalt írva: *heon*. — †† Sor közé nehezen olvashatóan ez van írva, s aztán újból kitörülve: „A vagy Török szó.” — ††† „Annak az ő származatja” törölve, s fölébe ez van írva: „szóval egyez. A 'heman' Török szó.” — †* *De már alább ez a' ki van törülve*. — †** Oldalt írva: *ge*. — †*** Lap szélére írva: *emdul*. — * Törülve s föléje *épen* írva.

vánságosan mutatják betűi. Azután *észend*, ha ugyan így is írnök ezt a' jövődő időt, inkább harmadik személy vólna, hogy sem második, minthogy így mondanók, *észendek, észendesz, észend*: a' mint valójában az idő másoló példa is így mutatja, *szeretendek, szeretendesz, szeretend*. De a' szenvedő idő szavak, és a' közép szerűek, sőt a' mivelők is, ha *ik* ki menetelű a' gyöker személyök, nem így másoltatnak, hanem így, hogy az első személy *m*, a' második pedig *l* ki menetelű, példának okaért, *igyekezem, igyekezel, igyekezik*, a' jövődő időben, *igyekezendem, igyekezendel, igyekezendik*. Tehát *eszem, eszel, eszik* idő szó is így adja, *eendem, eendel, eendik*, vagy rövidebben is a' harmadik személyt úgy mint csak *eend*. Hogy pedig az *sz* el marad belőle, azt a' Szebb hangzás javálja, mint szinte ebben az idő szóban is *lészek* így esik *leendek*.

(^l)* A' *nek*, és *ben* utól függő darabotskákknak még az *a*, *o*, *u*, betűs vég tálatokhoz is épen maradt oda akasztatások most is sok helyeken meg vagon: sőt a' *vel* utól szavat is ugyan olyly egészen mondják minden esetben egynémelyly vidék-béli Magyarok; és a' ki csak valamenynyire meg fordúlt Országunkban, hallhatta az ilylen szó ejtésekét, *halálnék, pokolnek, jőben, malasztben, paraditsomben, késvel, kanálvel, botvel*.

(^m) *Hadlawa choltat*. Itt minden bizonynyal az író el vétette magát kettős *ll* helyett *d*, és *l* betűket tévén. Ezt meg jobbitván, tehát így lészen az igazában való írás: *hallawa choltat*. De már ezt Faludi hogyan olvashatta így: *hallotta parantsolatot teremtő Istentül?* Először azt gondoltam, hogy itt valójában e' két darabotska között valami el kopott jeleknek kelletik lenniek, a' mint is sokszor meg esik az igen régi írásokban: azokat találgatva végre talám Faludi ezt a' szót hozta ki, *parantsolatot*. De magam is látván azután az eredet írást, ott semmi ilylyes kopár között nem találtam: sőt ez a' két szó mindjárt olyly rendesen, olyly tisztán vagon egymás után irva, mint egyébűtt is a' többiek. Ezért tehát jobban meg vizsgálván a' dolgot, 's egy helyet a' másikkal gondosan egybe vetvén, végre arra jöttem, és telylyes bizonyos vagyok, hogy ez nem egyéb, hanem *hallá holtát*, nem pedig *hallotta parantsolatot*. Hiszem, e' még Magyarúl sints jól mondva. És általjábann ebbenn a' régi maradványban a' határozatlan, és az el határozott mivelő idő szavaknak ama' kényes egybe köttetéseik igen meg különböztetik: mindenűtt úgy ejtődik, mint azt a' Magyar Nyelvnek az ő belső tulajdonsága meg kívánja: mért vólna tehát csak itt ezen az egy helyen olyly roszerű (sic!) el vétve? Igaz ugyan, hogy *ch* a' régiéknél *ts* helyett tettetett; de ebben az egész írásban csak egyetlen egyszer vagon az, úgy mint ebben a' szóban *zoboducha*, az az *szabadítsa*: de igen is immár többször tettetett *h* helyett, úgy mint *chamuw, mulchotta, ozchuz, charmul*, az az, *hamu, múlhatja, azhoz, hármül*. Tehát

* Lap szélére irva: *halálnec*.

itt is *h* helyett lévén a' *ch*, ihol azonnal az igazán való olvasás *choltát*. És így a' szó kötet is immár tulajdon || Magyar, úgy mint, *hallá holtát teremtő Istenből*, és telylyesen össze is illik az elébbeniekkal. Mert így ijeszti: *halálnak halálával halsz*: tehát *hallá holtát*; de *feledé*.

(ⁿ) * Ezt az írást *feledeve* én így ejtem *feledé*: Faludi így olvasta el *el felejté*. De nem völt volna szükséges más képen ki ejtődő szóval élni: hiszem ez a' szó *feledék* most is meg vagyon: láthatdza azt Páriz Pápainak Szótárjában is. Ebből vagyon itt ez a' *feledé*: azután ugyan ott Páriz Pápainál ez a' kettő, ** *feledő*, *feledség*.

(^o) *** Ebben az írásban *urdung* tsak a' tatókat ejtém más-ként, s egyéb aránt épen hagyám, úgy mint *ördög*. Én úgy hiszem, hogy ezt a' szót *ördög* régenten úgy mondták eleink *ördög*; minthogy most is meg vagyon még annak az ő származat szava az *ördögös*. Az *n* betűt azután idő jártával hagytuk el az *ördög* szóból, származatjában pedig még most is meg tartjuk.

(^p) † Több ebben a' darabban az ilyen ki menetelű telylyes név, úgy mint *intet*, azután *üldet*, *kinzat*; *int*, *üld*, *kín* gyökerekből. Most eme kettőből *üldöz*, *kínoz* a' rendesebb idő szavak. 'S a' *kín* gyökérrel élünk ugyan még most is; de az *üld* gyökérnek már színe szints (sic!): hogy pedig valójában gyökér, nyilván mutatja az *üldet* szó annak az ő származatja. Nem lehetne e még most is az idő szavakból több ilyen telylyes neveket származtatni, hogy *s* betű helyett *t* betűvel végeződjenek: kivált mikor nem épen az egyenes művelést akarjuk jelenteni, hanem már a' műveltetett dolgot: példának okáért *kötés*, az az, egyenesen a' kötésnek művelését jelentve: azután *kötet*, az az, már az a' valami, a' mi egybe kötöttet? Így a' *vers* kötés azt a' művelést teszi, melylyel a' vers egybe kötöttet; a' *vers* kötet pedig már az egybe kötöttet verset. Hasonlóul más az *ábrázolás*, *látás*, *vonyás*, más pedig az *ábrázolat*, *látat*, *vonyat*. De, hiszem, ezt már alkalmasint is úgy tselekeszszük. Tsak azt akarám mondani, hogy több ilyenekre is fel bátorodjunk.

(^q) †† Ezt az írást *tilvvt* én így olvasom *tilott*, nem pedig mint Faludi *tiltott*: és úgy tartom, hogy *til* a' gyökér szó: mert honnét is venné eredetét a' *tilos*, a' melyly szóval még most is élünk a' tilalmas helyett?

(^r) ††† Már az eddig is tettettett észre vételek eléggé mutatják, hogy ez az írás *foianec* nem *fainak*, a' mint Faludi olvasta, hanem inkább *fajának*. Itten az *o* rövid *a* helyett vagyon: *i* pedig *j* helyett: és az *a* végre a' meg húzódott *á* helyett. Azután így az értelem is tulajdomabbul (sic!) az, a' melyly ide kívántatik.

* Lap szélére írva: *feledeve*. — ** Később beírva: *is*. — *** Lap szélére írva: *urdung*. — † Lap szélére írva: *intetvinec*. — †† Sor elé írva: *tilvvt*. — ††† Sor elé írva: *foianec*.

(s)* A 'hová kérdésre most már a' *ba 's be a'* szavak utánn való utól függő: és || az utánn a' *bele*, vagy is *belé*, még amazon kívül; de csak magánosan, össze függesztetlen tétetik, és többire az idő szavak előtt, példának okáért, *belé veték szegényt a' verembe*: azután a' birtokos utól függőkkel (sic!), úgy mint, *belém, beléd, beléje, belénk, belétek, beléjek*.

(t)** Ez a' *feze* mit tégyen tulajdonul, és ha valylyon így kelletik e azt betűről betűre olvasni is, a' mint iratott, még eddig se magamtól, sem mástól meg nem tudhattam. Sajnovitsban ezen a' jegyzés, hogy ezt a' szót *feze* egy*** némelylyek így olvassák *feje*, azaz, mintegy *eredete, kezdete a' kárhozatnak*. De az eredet írásbann nyilván *feze* vagyion, hogy azt másra nem foghatjuk, ha csak azt nem mondjuk, hogy az író el vétette magát, mint felylyebb is a' *hadlawa* szóbann meg jegyzők.

(v)† Ezt az írást *mulchotia* Faludi így olvasta *mulattya*. De az eddig tétetett észre vételek egyenesen arra vezetnek, hogy ez inkább *múlhatja*. Mondók már, hogy ebbenn a' darabban a' *ch* többire *h* helyett vagyion. És az értelem sem roz (sic!), söt (sic!) ezen a' helyen még jobb így. hogy nem csak *el nem mülja*, de *el sem múlhatja*: noha ugyan most szokatlan az ilyen egybe kötetés, mivel a' *múlok* idő szavat inkább a' közép szerűek közé számláljuk hogy sem a' művelők közé.

(x)†† Minthogy nálunk nagyobbára egy tátatúak††† az eredeti gyöker szavak, ihol itt is ez olyyan féle két†* eredeti szó, a'†** melylyeknek most csak származatival élünk: *írg* és *kegy*; 's ezek itt tölök az idő szavak: *írgatok*, és *kegyedek*; a' melylyekkel most már szinte úgy nem élünk, valamint gyöke-reikkel.†*** Erre a' vélekedésre annyival is inkább reá állottam, hogy e két szónak* egyikét, úgy mint a' *kegy* szót, fel találtam Páriz Pápainak Szótárjában is. Azután az eddig tétetett észre vételek is nyilván mutatják, hogy (*írgosson* és *kegiggen* való-jában nem egyéb, hanem *írgasson*, és *kegyedjen*. Ihol tehát nyomos** okom volt,*** hogy itt is el állottam Faludi mellől, a' ki is ezt a' helyett† így olvasta: hogy *írgalmazzon ő néki, és kegyelmezzon*.††

* Lap szélére írva: *vilagbele*. — ** Lap szélére írva: *feze*. — *** Az egy ki van törülve. — † A lap szélére írva: *mulchotia*. — †† Oldalt írva: *írgosson*. — ††† tátatúak törülve s fölébe *ízűek* írva. — †* ez olyyan féle két javitva így: *két úgylyen féle*. — †** a' törülve. — †*** A szó után se írva. — * „Erre — szónak“ törülve, s fölébe ez írva: „*Igaz gyökereknek tartom pedig az írg és kegy szavakat, minthogy az*“. — ** *Ihol tehát nyomosból* Ihol tehát törülve s *Nyomos* írva. — *** Sor fölé írva: *tehát*. — † Javitva *helyet-re*. — †† A lap szélére ez van írva: „Hogy *Irg* igazán gyöker szó, még az is mutatja tovább, mert *írgalom* a' származatja, mint sír időszónak *síralom*, *szíd szídalom*, *írg írgalom*, sír *síralom*, *kegy kegyelem*, fél *félelem*, *hat hatalom*“. Ez utóbbiak: „*írg — hatalom*“ később törülve, majd tovább folytatja: „s' mint *hat* úgy szinte“ ez is törülve, s aztán megint ez van: „*hat* időszóból is, a' *mellyek* inkább a' élünk p. o. *bé hat, által hat*, mint szinte úgy származik a *hatalom*. Ilyen szabásúak a' *kegy*, *kegyelem* után a' fél, *félelem*, *tír* s *türelem*, *él* s *élelem*.“

(v)* Alkalmas régen vagyon már, hogy egy olyan tudós kerekben voltam,** hol a' Magyar szavaknak eredeti gyökereikről, és igazabb jelentésekről szölván,** a többi között a' *búlsú*, vagy is a' *bútsú*† szóra is reá jötenek.†† Én fiatalabb léven, (sic!) hogy sem közbe szöllhattam volna, tsak az öregebbektől vártam hallgatva a' telylyesebb ††† el végezést.† De ök tétova habozván nékem eleget nem tettek. A' † mint mi ezzel a' szóval közönségesen élünk, bizonyos az, hogy anynyit téssen mint a' Deak (sic!) *indulgentia*. De ez a' hely nyilván mutatja már, hogy régenten is, első eredetére nézve, ugyan azt jelentette. Ez az idő szó *bútsát* tulajdon †** az, a' mit most így írunk *bótsát*. Talám *búts* lehet a' gyöker szó.†*** onnét azután ez az első származat *bútsú*; most így mondanók *bótsánat*.

(z) Ebben az egész darabban tsak kettő az olyan hely, a' hol szenvedő idő* szóval kellenék élnünk; és** még is tsak a' mivelő vagyon oda helyeztetve.*** Az első ez: *es vec oz tilott gymilstwl*, olvasd: † és evék a' *tilott gymöltstöl*. *tilott* a' minek itt így kellenék inkább lennie *tilatott*, a' vagy mint most élünk (sic!) véle *tiltatott*. A második pedig ez: *kinee odut hotolm ovdonia. es ketnie. adott hatalom*, a' minek itt így kellenék inkább lennie *adatott hatalom*, a' mint is én úgy irtam olvasásomban. Talám akkor ebben még nem volt olyly nagy figyelem. Talám még †† onnét vagyon, hogy ††† most is egynémelyly †* ki ejtésekben gondatlanabbak vagyunk, vagy hogy a' még rögzött szokással nem akarunk ellenkezni. Példának okáért *fogadott szolgál* tulajdonul †** azt tész, *olyly szolgál*, a' *ki mást valakit fogadott*; nem pedig *olyly szolgál*, a' *ki felfogadtatott*, a' mint is valójában így kellenék mondani *fogadtatott szolgál*. De már reá értjük így is *fogadott szolgál*. Hanem már az ilylyenekben jól mondjuk *sokat olvasott*†*** ember, az az, *olyly ember*, *ki sokat olvasott*.†*** De *olvasott pénz* megint roszúl (sic!) volna, ha a' szokás ki* nem mentené hibájából. Valójában így kellenék mondani: *olvasatott pénz*.

(aa) Ez a' szó *segéd* meg vagyon Páriz Pápainak Szótárjában is, még most is igen élnek véle: mire nézve nem tudom elégséges okát, hogy Faludi miért tette inkább ezt a' szót helyébe *segedelem*.

(bb) Igen szokásban vagyon még most is sok helyeken,

* Oldalt írva *bulsassa*, majd kitörülve, s újból a sor közé írva: „Tovább így is vagyon írva *bulsassa*; én így olvasom *bútsássa*.” — ** *voltam* törülve, s fölébeírva: *fordultam meg*. — *** *szölván* törülve, s helyette *szöllottak* írva. — † *vagy is* törülve. — †† *jöttek*-re javítva. — ††† *telylyesebb* törülve. — †* *végezést* javítva *végzést*-re. — †** *tulajdon* törülve s fölébe *szakasztott* írva. — †*** „Talám — szó“ kijavítva erre: „S ennek a' gyökere bizonynyal *búts*.” — * *szenvedő idő* törülve s helyébe ez van írva: *a' múlt idei szenvedő kölös*. — ** *és* törülve. — *** *oda helyeztetve* törülve, s fölébe *ott* írva. — † *olvasd* törülve. — †† *még* törülve. — ††† Sor fölé írva: *még*. — †* *egy* törülve. — †** Kijavítva *tulajdonképen*-re. — †*** Sor közé írva: *sokat látott*. — * *ki* törülve.

hogy *miatt* helyett, a' mint a' tanultabb Magyarok mondják, a' *tt* betűket el hagyva, így ejtsék közönségesen ezt a' szót, az a' betűt * húzva ** *miá*. Kétség kívül itt is így lehet tehát olvasni, a' mint is tselekedtem olvasásomban.***

(cc) Ez a' *charmúl* az az *hármúl* anynyi mint háromszor, a' mint most mondjuk. Sajnovitsban || tsak eddig vagyon ez a' temetési Beszéd. Koller végig írta ki.† Hanem ugyan tsak e' helyen a' Könyvben is félbe vagyon szakasztva az elébbeni, és a' mi következik, újabb fejezettel kezdődik: 's majd szinte †† úgy vélhetni: hogy ez a' másik már rövidebb Beszéd volt, a' melylyel a' temető Pap talám tsak akkor élt, mikor valami ok miatt ama' hosszabbra nem telhetett ††† érkezése.

(dd) Régenten úgy mondták tehát *belől*, a' mit mi most így mondunk †* *ből*, *ból*. A' *belől* most tsak magánosan, össze függesztetlen, tétetik: azután a' birtokos utól függőket is magához veszi, a' melylyek azonban a' *ból*, 's *ből* utól szavakhoz nem férnek, úgy mint *belőlem*, *belőled*, *belőle*, *belőlünk*, *belőletek*, *belőlők*.

(ee) Ez a' szó *unuttei*, az az, jól olvasva *önöttei* anynyit tézsen mint *valasztottai*.

(ff) Felylyebb volt már egy példánk a' hol az *io* tatókat tsak egy *i* tátónak mondtuk, úgy mint *iorgosson*, az az, †** *irgasson*. Azután *ch* egynehány szavakban *k* helyett is tétetett, úgy mint ezekben, *zumtuchel*, *turchucat*, az az. *szómtökkal*, *torkokat*. Ezek így lévén ihol *iochtotnia* minden bizonynyal nem egyéb, hanem *iktatnia*: és ez a' szó épen ide is illik, lássad bár Deákul is jelentését Páriz Pápainak Szótárjában: *iktatok* || az az *introduco*, *adseisco*, *perduco*, *deduco*.

(gg) Ez a' szó *bennetuc*, az az *bennetek* itt meg rövidítve vagyon, külömben így mondanók *benneteket*. Imádkoztat a' Pap e' lélekért, hogy őtet az Isten az ítéletnek napján jobb felől szentei közé iktassa, és ezzel az ohajtással (sic!) végzi beszédét, hogy úgy szinte őket is, az az, a' temetésen jelen lévő híveket, oda iktassa. Tehát †*** *es tiv bennetuc* valójában anynyit tézsen *és ti benneteket*.*

(hh) Itt Deákul mondja azt, a' mit oda fen Magyarul mondtott: *clamate R.*, az az *clamate ter: Kyrie! Es keassatuc uromhuz* (sic!) *charmúl*, *kirt*. az az, és *kiáltsatok urunkhoz hármúl: Kyrie!* Minthogy Deákul is szöll, ez az intés inkább a' Pap udvarlóit, és az Énekeseket illette, kik a' temetési rendtartásokat a' Pappal együtt tézszik vala.

Ezekre a' jegyzésekre főképen ezért volt szükségem, hogy nyomosabban (sic!) meg állatassam azt, a' mit tartok az ilylen régi

* Más tintával egy olvashatatlan szó fölé írva. — ** *húzva* elé még írva. — *** Szó elé írva: *én az én*. — † végig írta ki törülve s helyébe ez van írva: *ki írta tovább is*. — †† Szinte törülve. — ††† Eredetileg *teletett* volt írva. — †* Kijavitva *ejtünk*-re. — †** *azaz* törülve s helyébe 's így olvastuk. — †*** Tehát törülve. — * *Valójában*-tól végig törülve és újból beírva: [és ti] *benneteket*.

maradványokról; * hogy azokból addig bizonyos itéletet nem tehetünk a' mi eleinknek nyelvökről. miben, és mennyiben különbözött a' mostanitól: valameddig elébb azoknak írás módjokat, a' mennyire lehet, elég állandó szabásokra hozván, valamiképen el nem határozzuk.

Boszszonkodva kell sokszor hallani, hogy sokan, ezt eszöbbe se juttatván, mi rendetlenül nem tsak vélekednek, de bátran végeznek is a' régiebb Magyarságnak mivoltáról. Betűről betűre vévén a' szavakat, majd tsak nem szájok meg rontva,** olyly akadékosan, olyly szörnyű vadon szólóvá akarják Nyelvünket tenni, a' milylyen soha sem lehetett. Bendekutz, és annak fia, ama Nagy Atilla, noha világ meg rettentője vólt, még is, ezeket hallván, el rémülne rajtok.***

És én tsodáalom,† hogy ennek a' régi maradványnak a' mostani szó ejtéssel való meg egyesztetése végett miért †† nem jutott itt is eszébe Sajnovitsnak ugyan az; a' mit ő, magától észre vévén, maga is munkájában már követett, és a' Lappó Nemzetnél bé is hozatott, ugyan annak a' Lappó Nyelvnek a' mienkkel közelebb való öszsze hasonlittatása kedvéért: az az, hogy itt is miért nem találgatta el az akkori írásnak módját, a' mi által egyenesben, és a' mostani szó ejtéshez közelebb érthette volna ezt a' ††† darabot; valamint szinte †* a' Lappó Nyelvnek kedvéért tselekedett, Leem' írása' módját a' mostani Magyar írás módja szerint el határozván. Azok a' száz ötven Lappó szavak, melylyek majd †** tsak nem mind egyre †*** a' mieinkkel* telylyesen meg egyezők, az írás módja' helyre hozatásának köszönhetik, hogy azt** a' mieink valamiképen tsak ugyan el hittetetik magokkal;*** külömben, mivel eme' meg jobbitás nélkül Leem' írása' módját nem értenék, azokon bizony soha el nem mehetnének, és † hasonlatosságokat †† se láthatnák soha által.†††

Olyly temérdek nagyot, kivált olyly kevés idő alatt, és olylyan †* számosan együtt élődő, együtt társalkodó, és, a' mi több, még azon kívül azon egy földön, ha ugyan valami viszontagságokban is, de olyly nagy zürzavart épen nem szerezhető viszontagságokban, mindétig együtt uralkodó nemzetnek az ő nyelve soha meg nem változhatott: mint a' mennyire Sajnovits le ejti,†*** a' mi nyelvünket tsak ezen az egy darabon építvén vélekedése' erősségét.

* Lap szélére írva: a' mit már felylyebb' is jelentettem. — ** Meg rontva törölve s fölébe szakadva van írva. — *** „Bendekutz — rajtok törölve. — † És én tsodáalom törölve, s fölébe ez van írva: Botsánatot kérek, tsodalnom kell. — †† miért törölve. — ††† Sor fölé írva: régi. — †* szinte törölve. — †** majd fölé a' mieinkkel írva. — †*** Javitva egyig. — * törölve. — ** Javitva ezt-re. — *** a hittetetik magokkal törölve, s helyette hitetik. — † és törölve. — †† Javitva hasonlatosságot-ra. — ††† soha által törölve, s utána benne írva. — †* olyly-ra javitva. — †** Kijavitva ejti le (vagy de).

Sokat télesen az: „Veterem Vngarorum linguam *mutatam*, atque *variata*m esse, positio quopiam argumento comprobari — certe ad euidentialiam vsque luculento.“ az az, meg mutatni szemlátomást való, nyilvánosságos, tetteben igaz erősítéssel, hogy a' Magyaroknak régi nyelvök meg változott, és meg másolatott. Mi igen pedig, és épen eme' * darabból, *locum, quem pauci Vngari Vngaricum esse dixerint*, az az,** a' melylyet kevés Magyar fog Magyarnek mondani. Menynyit télesen az írás! Én pedig esküdni mernék reá:*** hogy, ha az a' Pap fel támadhatnék,† és most megint úgy mondaná, azzal a' szó ejtéssel, mint akkor, ezt a Beszédet, őtet bizony minden mostani Magyar meg értené. Olyly kitsit †† változott. és másolatott azótától fogva a' mi nyelvünk.

Akkor azt az írás módját ††† találgatták, de a' szavakat nem úgy ejtegették betűről betűre. Én eme†* vélekedésbenem meg anynyival is inkább meg erősödöm, hogy emez †** írásmódjának még sokkal későbbre is meg letem elég feles maradványit; †*** a' mi* időtől fogva a' mi időnkig még anynyival is lehetetlenebb volt nyelvünknek olyly tetemes meg változása. Az utóbb elő hozatandó darabokban feltalálja azt maga is az Olvasó.**

* * *

Ezután a 27—43. lapokat a Pannoniai Énekből, Pesthy Gábor Meséiből, a Szent Margit legendá-ból, Erdősi Sylvester Újtestamentomából, Huszár Gál „Predicacio“-iből, egy 1596-ik évi Agendarius-ból, Heltai Gáspár Fortunatus-ából, Nagy Bányai Mátyás József Historiájából, Liszti László Magyar Marsá-ból, Molnár Albert, Káldi György, Beniczki Péter, Páriz Pápai műveiből közöl mutatványokat s írja, hogy milyen e művekben a helyesírás.

A 44. laptól az 53. lapig Ráth Mátyásnak a Magyar Hirmondó 1781. évi 19. levele 147. lapján irt azon szavai alapján, hogy a kettős jegyű mássalhangzókat egyszerűsíteni kell, részletesen ír a kettős jegyű mássalhangzókról, s az *ó, ú*-ról s új betűformákat ajánl. — Az 53—54. lapon arról ír, hogy a *t* végű igék után a *j*- kezdetű ragokat így kell írni: *ásíts, költs, vegyíts*, az *s, sz, z* végűek után „a' Szebb hangzás kedvéért a' *j* helyett ugyan az a' betű még egyszer vétetik“, máskor a *j* irandó. Mindezekből látható, hogy Révai törekvéseinek megítéléséhez ez az 1783. évi értekezés egyike a legfontosabbaknak.

MELICH JÁNOS.

* eme kijavítva ezen. — ** azaz kitörülve. — *** mernék reá törülve és az esküdni felé ez van írva: reá mernék. — † Kijavítva fel támadhatna-ra. — †† Kijavítva kitsidet-re. — ††† Sor fölé írva: külön külön-képen. — †* eme törülve s fölébe írva: ezen. — †** hogy emez kitörülve, s fölébe írva: mért hogy ezen. — †*** Kijavítva: maradványait-ra. — * Kijavítva: a' melly-re. — ** Az egész mondat kitörülve.